

HAYALLERDEKİ SOSYAL BİLGİLER: İLKÖĞRETİM ÜÇÜNCÜ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARI

Handan DEVECİ

Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi hanil@anadolu.edu.tr

Ömür GÜRDOĞAN BAYIR

Arş. Gör. Anadolu Üniversitesi ogurdogan@anadolu.edu.tr

ÖZET

Sosyal Bilgiler bireylerin etkili vatandaşlar olarak yaşama katılmaları için öğrencilere yaşamla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve davranış kazandırmaya çalışan bir derstir. Sosyal Bilgiler dersinin ilköğretim programlarındaki bu yaşamsal önemi göz önünde bulundurulduğunda Sosyal Bilgiler dersinin öğrenciler için taşıdığı anlamı, öğrencilerin bu dersten beklentilerini ve bu derse ilişkin algılarını bilmek, bu doğrultuda Sosyal Bilgiler programını ve öğretimini geliştirmek gereklidir. Bu araştırmada, ilköğretim üçüncü sınıfta Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili planlı bir ders ya da çalışma içinde bulunmayan öğrencilerin bu derse ilişkin hayallerini belirlemek önemli görülmektedir. Bu amaçla araştırmanın problemini “*İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayalleri nelerdir?*” sorusu oluşturmaktadır. Tarama modelinde desenlenen bu araştırmada veriler 144 öğrencinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerini anlattıkları metinlerle toplanmıştır. Veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Araştırmada, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerinin Sosyal Bilgiler dersinin amaçları, Sosyal Bilgiler dersinde yer alacak konular, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğretme-öğrenme süreçleri ve Sosyal Bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özellikler temaları altında yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: İlköğretim, Sosyal Bilgiler.

SOCIAL STUDIES IN IMAGINATIONS: PERCEPTIONS OF 3TH GRADE STUDENTS IN PRIMARY EDUCATION

ABSTRACT

Social studies is a course which aims to acquire students knowledge, skill, value, attitude, and behavior related life for the purpose of training individuals as effective citizens. Social Studies is a vitally important course in primary education. Therefore, it is needed to determine understandings, expectations, and perceptions of students regarding Social Studies course to develop Social Studies program and teaching. In this study, it is seen important to determine the imaginations and ideas of third grade students not having a planned course or study related to Social Studies course. For this reason, the question of “What are the imaginations of third grade students about Social Studies course?” forms the problem of the research. This study which was designed as survey model was conducted with 144 students. Data were collected via the texts in which students explain their imaginations about Social Studies course. Data were analyzed by content analysis technique. At the end of the research, it was determined that students’ imaginations regarding Social Studies were listed under the themes as aims of Social Studies course, subjects of Social Studies, teaching-learning process regarding Social Studies and affective characteristics toward to Social Studies course.

Keywords: Primary Education, Social Studies.

Problem

Sosyal Bilgiler bir toplumda sosyal değişim ve vatandaşlık eğitimi gerçekleştirmeye hizmet eden bir derstir. Birey bu ders aracılığı ile toplumsal yaşam kurallarına uymayı ve toplumsal yaşama katılmayı öğrenmektedir. Bu da Sosyal Bilgiler dersinin ilköğretim programlarındaki önemini ortaya koymaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminin öğretici ve etkisel boyutları her geçen gün eğitimin kuramsal ve psikolojik boyutları konusundaki tartışmalar ve okul uygulamaları ile gelişim göstermektedir (Zevin, 2007).

Devci, Gürdoğan Bayır (2011). Hayallerdeki Sosyal Bilgiler: İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Algıları, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:4 s: (9-28)

Sosyal Bilgiler dersinin Michaelis ve Garcia (1996) tarafından da belirtildiği gibi bilgi, beceri, değer ve sosyal katılım ile ilgili amaçları bulunmaktadır.

- *Bilgiye ilişkin amaçlar:* Sosyal Bilgiler dersi bireyin kendisine, ailesine, çevresindeki diğer bireylere, yasalara ve devlete karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu ve toplumsal çevresine nasıl uyum sağlayacağını öğretmektedir (Sözer, 2008).
- *Beceriye ilişkin amaçlar:* Sosyal Bilgiler demokratik bir toplumda çocukların sorumluluk sahibi bir vatandaş rolünü üstlenerek onların eleştirel ve yaratıcı düşüncülerinin gelişimini desteklemektedir (Farris, 2004). Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin okuma, düşünme, araştırma gibi çeşitli becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Ogle, Klemp ve McBride, 2007).
- *Değerlere ilişkin amaçlar:* Sosyal Bilgiler dersi çok disiplinli bir yapıya sahip olması, içeriğinin tarihsel bir nitelik taşıması, değişik kültür ve yaşam öykülerini anlatması açısından bir değer eğitimi dersidir (Kan, 2010).
- *Sosyal katılıma ilişkin amaçlar:* Sosyal Bilgiler dersi öğrencileri hak ve sorumluluklarını bilerek yaşadıkları ve çalıştıkları topluma etkin vatandaş olarak katılmaları için hazırlamaktadır (Angela, 2011).

Sharma (2002) da Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını; çocukların kendi yaşamlarında yeteneklerini ve güçlerini en üst düzeyde geliştirip zenginleştirerek, çocukların yaşadıkları ülkeyi daha iyi hale getirmek, onları demokratik bir toplumda yer almaları için eğitmek olarak açıklamaktadır. Bu amaçlar Mindes (2006)'ın belirttiği gibi, çocukların sosyal bilimlerin tekniklerini kullanarak araştıracakları ve yaşayacakları toplum hakkında bilgi sahibi olması ile Sosyal Bilgiler dersinin yaşamın içinde önemli bir yer bulmasını sağlamaktadır.

Sosyal Bilgiler ilköğretimde ele aldığı konular bakımından çok çeşitlilik sunan bir derstir. Sosyal Bilgilerde içeriğin oluşturulmasında tarih, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, coğrafya ve siyasal bilimler gibi sosyal bilim alanlarından yararlanılmaktadır. Sosyal Bilgiler genelde dünya insanların tarihleri, kültürleri ve etkileşimlerini disiplinlerarası yaklaşımla konu edinmektedir (Wade, 2007; Duplass, 2007). Zevin (2007) de "Tarih, vatandaşlık, psikoloji, sosyoloji gibi farklı sosyal bilimler, Sosyal Bilgilerin amaçlarını belirlemede, öğrenme ortamları düzenlenmede farklı bir kalp atışı verir." diyerek Sosyal Bilgilerin içinde sosyal bilim disiplinlerinin yerine dikkat çekmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretimi doğası gereği bireysel ve sosyal konuları bütünleştirmeye uygundur. Sosyal Bilgiler çocukların olayları ezberlemesinden daha çok insanlar, yerler, insanların istekleri, gereksinimleri ve toplumsal yaşamla ilgilenmekte, geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamında toplumların politik, coğrafi, ekonomik ve kültürel durumlarını içermektedir (Farris, 2004). Anamlı, zengin, etkili bir Sosyal Bilgiler öğretimi gerçekleştirmek için

Sosyal Bilgiler dersinde derinlik ve genişliğin, birlik ve çeşitliliğin dikkate alınması, çoklu öğrenme ortamlarından yararlanarak öğrenci merkezli öğretimin gerçekleştirilmesi, zihinsel becerilere de önem verilmesi gerekmektedir (Social Studies, Tarihsiz).

Bireyin kendini, yakın çevresini, içinde yaşadığı toplumu öğrenmesi, etkili vatandaşlar olarak toplum içinde yer alması ilköğretim okullarında Sosyal Bilgiler dersi ile gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada, öğrencilere toplumsal yaşam, küresel dünya, demokratik toplum gibi bir toplumda yaşayan bireylere gerekli olabilecek güncel konular ile ilgili bilgi, beceri, değerler kazandırarak öğrencilerin daha iyi bir yaşam sürmelerine katkı sağlayan bir ders olan Sosyal Bilgilere ilişkin ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin hayalleri belirlenmeye çalışılmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde ilköğretim 4., 5., 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili görüş ve algılarına yönelik çok sayıda araştırma yapıldığı (Alkış ve Güleç 2006; Anıl ve Deveci, 2007; Ayva, 2010; Şimşek, 2006; Yaşar ve Gürdoğan Bayır, 2010; Zhao ve Hoge 2005) görülmüş; ancak ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin bir başka deyişle Sosyal Bilgiler dersine ilişkin herhangi bir bilgisi olmayan öğrencilerin bu derse ilişkin algılarını belirlemeye yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanılamamıştır.

Bu araştırma ilköğretim üçüncü sınıfta Sosyal Bilgiler dersine ilişkin henüz planlı bir ders ya da çalışma içinde bulunmayan öğrencilerin bu ders ile ilgili neler hayal ettiklerini, ilköğretim programında yaşamsal bir öneme sahip olan Sosyal Bilgilerin öğrencilerin zihinlerinde nasıl yer aldığını ortaya koymak bakımından önemli görülmektedir. Sosyal Bilgiler dersine ilişkin henüz bilgi sahibi olmayan öğrencilerin Sosyal Bilgiler ile ilgili hayallerinin ortaya koyulması ile birlikte yapılacak düzenlemelerin Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerin beklentilerine, isteklerine uygun hale gelmesi ve bu yolla öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu tutumlarının artması beklenmektedir. Bu amaçla araştırmanın problemi "*İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayalleri nelerdir?*" sorusu oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, katılımcılar, verilerin toplanması ve çözümlenmesi başlıkları yer almaktadır.

Araştırma Modeli

İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin hayallerindeki Sosyal Bilgileri belirlemeyi amaçlayan bu araştırma tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, doküman incelemesi tekniği kullanılmış ve veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Katılımcılar

Araştırma 2009-2010 öğretim yılı bahar döneminde seçilen 3 ilköğretim okulunun 3. sınıflarında okuyan öğrenciler ile gerçekleştirilmiştir. Bu sınıflarda öğrenim gören 144 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Araştırma, seçilen okulların ulaşım açısından kolay ulaşılabilir olması, okul müdürleri ve sınıf öğretmenlerinin araştırmaya katılmaya gönüllü olması ve bu nedenlerle uygulama kolaylığı sağlaması bakımından kolay ulaşılabilir durum örneklemesi kapsamında bu okullarda gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma verilerinin toplanmasında nitel araştırma tekniklerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman türlerinden olan kişisel dokümanlar insanların tutumları, inançları ve dünyaya bakış açılarını anlamada önemli veri kaynakları olduğundan (Hodder, 2000; Merriam, 1998) bu araştırmada doküman çeşitlerinden kişisel dokümanlar ve bu kapsamda öğrencilerin yazdıkları metinler kullanılmıştır.

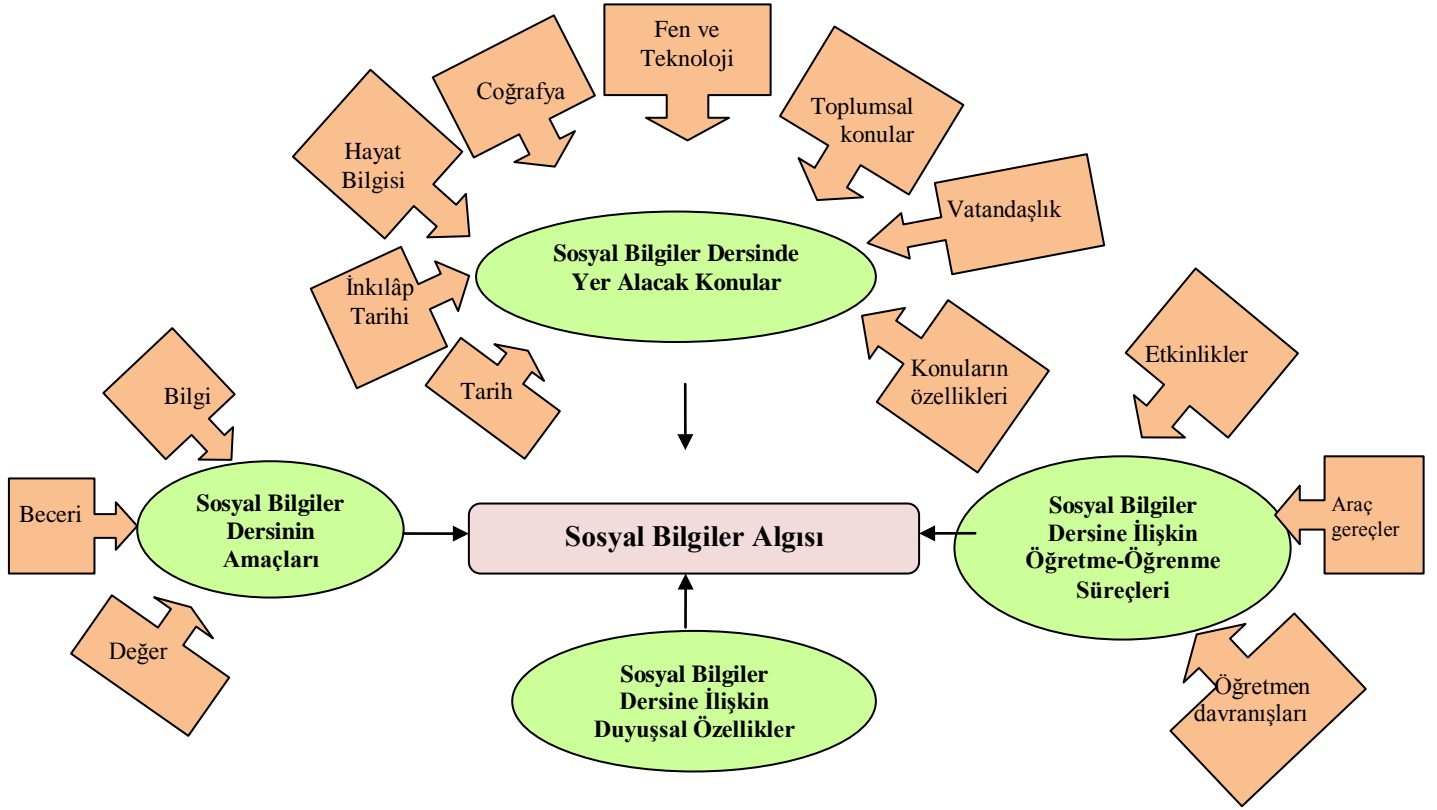
Araştırmada öncelikle öğrencilere araştırmanın amacı açıklanmış ve öğrencilerden bir sonraki öğretim yılında alacakları Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerini anlatmaları istenmiştir. Bu kapsamda öğrencilere kâğıtlar dağıtılmış ve onlardan Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerini yazmaları istenmiştir. Öğrencilerin düşüncelerini yazmalarında metin türü sınırlandırılmasına gidilmemiş, onların düşüncelerini gerek öykü, gerek şiir, gerekse mektup vb. yollarla anlatmaları sağlanmıştır. Araştırmada elde edilen bu verilerin çözümlemesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi sonucunda temalar belirlenirken Merriam (1998) 'ın belirttiği gibi, araştırmacıların kendisi ve ilgili alanyazında yer alan kaynaklar temel alınmıştır.

Yapılan analiz kapsamında öncelikle öğrencilerin oluşturduğu ürünlere sayılar verilmiştir. Öğrencilerin ürünleri tek tek incelenmiş, onların hayallerindeki Sosyal Bilgileri anlatan ifadeler belirlenmiştir. Daha sonra bu ifadeler kodlanmış, kodlar dikkate alınarak temalar oluşturulmuştur. Araştırma bulguları sunulurken öğrencilerden yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmanın verileri iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı analiz edilmiştir. Yapılan bu analizler sonucunda kodlar ve temalar karşılaştırılmış, görüş ayrılığına düşülen noktalar belirlenmiş, bunun üzerine gerekli tartışmalar yapılarak temalara son şekli verilmiştir.

BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde, ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerine dair bulgular; Sosyal Bilgilerin amaçları, Sosyal Bilgiler dersinde yer alacak konular, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğretme-öğrenme süreçleri, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özellikler temaları altında sunulmaktadır. Araştırmada temalar kapsamında elde edilen bulgular Şekil 1 'de görülmektedir.

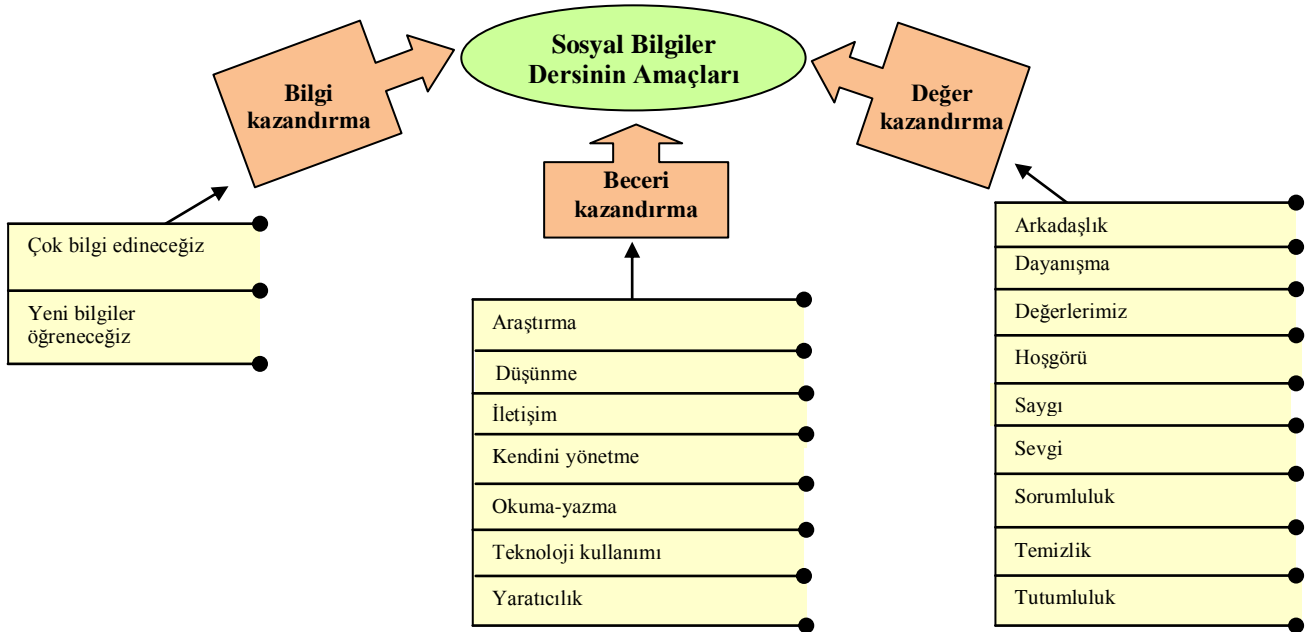

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Algısı

Bilindiği gibi, bir öğretim programı amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme olmak üzere dört öğeden oluşmaktadır. Bu çalışmada da Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili yeterli bir bilgiye sahip olmayan ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersini programın amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreci öğeleri kapsamında açıklamaları önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, genel olarak duyuşsal özelliklerin ilgili alandaki bilişsel başarı değişkeninin yaklaşık dörtte birini açıklayabilme gücünde olması, öğrencilerin bu çalışmada duyuşsal özelliklerden söz etmesi Sosyal Bilgiler dersinin kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için önemli görülmektedir.

İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları

İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler ile ilgili hayallerine dair yazdıkları metinlerden elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda Sosyal Bilgilerin bilgi, beceri ve değer kazandırma amaçları olduğu bulgusu elde edilmiştir. Çalışmada Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ilişkin elde edilen bulgular Şekil 2'de görülmektedir.

Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları

Öğrenciler Sosyal Bilgilerin bilgi kazandırma amacına ilişkin olarak bu ders yoluyla pek çok bilgiler kazanacaklarını ve yeni bilgiler edineceklerini belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler dersinin bilgi kazandırma amacından söz eden bir öğrenci görüşlerini “*Sosyal Bilgiler öğretici, bilgili, ansiklopedi gibi bir ders. Bu dersle daha bilgili ve bilinçli olacağım. Hayatta yapmamız ve yapmamamız gereken her şeyi bize öğretecek.*” biçiminde açıklamıştır.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi yoluyla teknoloji kullanımı, araştırma, düşünme, yaratıcılık gibi çeşitli beceriler kazanacaklarını belirterek Sosyal Bilgiler dersinin beceri kazandırma amacını ortaya koymuşlardır. Sosyal Bilgiler dersiyle iletişim, kendini yönetme, okuma-yazma becerileri kazanma ilköğretim öğrencilerinin hayalleri arasındadır. Sosyal Bilgiler dersinde çeşitli beceriler kazanacaklarını düşünen bir öğrenci “*Kendini özgürce açıklama, sosyal olma, iletişim kurma, bazı şeyleri kendimiz düşünüp, yaparak farklılık yaratma, oyuncak yapma, değişik araç-gereçler yapma bu ders ile gerçekleşecek.*” biçimindeki ifadeleri ile Sosyal Bilgilerin beceri kazandırma amacını vurgulamıştır.

Araştırma kapsamındaki ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgilerin bilgi ve beceri kazandırma amaçlarının yanında değer kazandırma amacından da söz etmişlerdir. Buna göre ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla sevgi, saygı, dayanışma, arkadaşlık değerlerini kazanmayı beklemektedirler. Temizlik, tutumluluk, sorumluluk, hoşgörü de ilköğretim öğrencilerine göre Sosyal Bilgiler dersiyle kazanılacak değerler arasındadır. Araştırma kapsamındaki kimi öğrenciler “*Sosyal Bilgiler dersinde*

değerlerimizi kazanacağız.” diyerek Sosyal Bilgiler dersinin değer kazandırma amacına ilişkin genel bir görüş ifade etmişlerdir. Bir öğrenci Sosyal Bilgiler dersinin değer kazandırma amacını aşağıdaki şiiri ile ortaya koymuştur.

*Hayatımızdaki her şeyi
Haklarımızı, özgürlüklerimizi
Sevgiyi, saygıyı
Öğreniriz her şeyi.
Sosyal Bilgiler dersi,
Öğretir oyunu, paylaşımı
Sosyal Bilgilerde isterim
Daha çok arkadaşlık, paylaşım.*

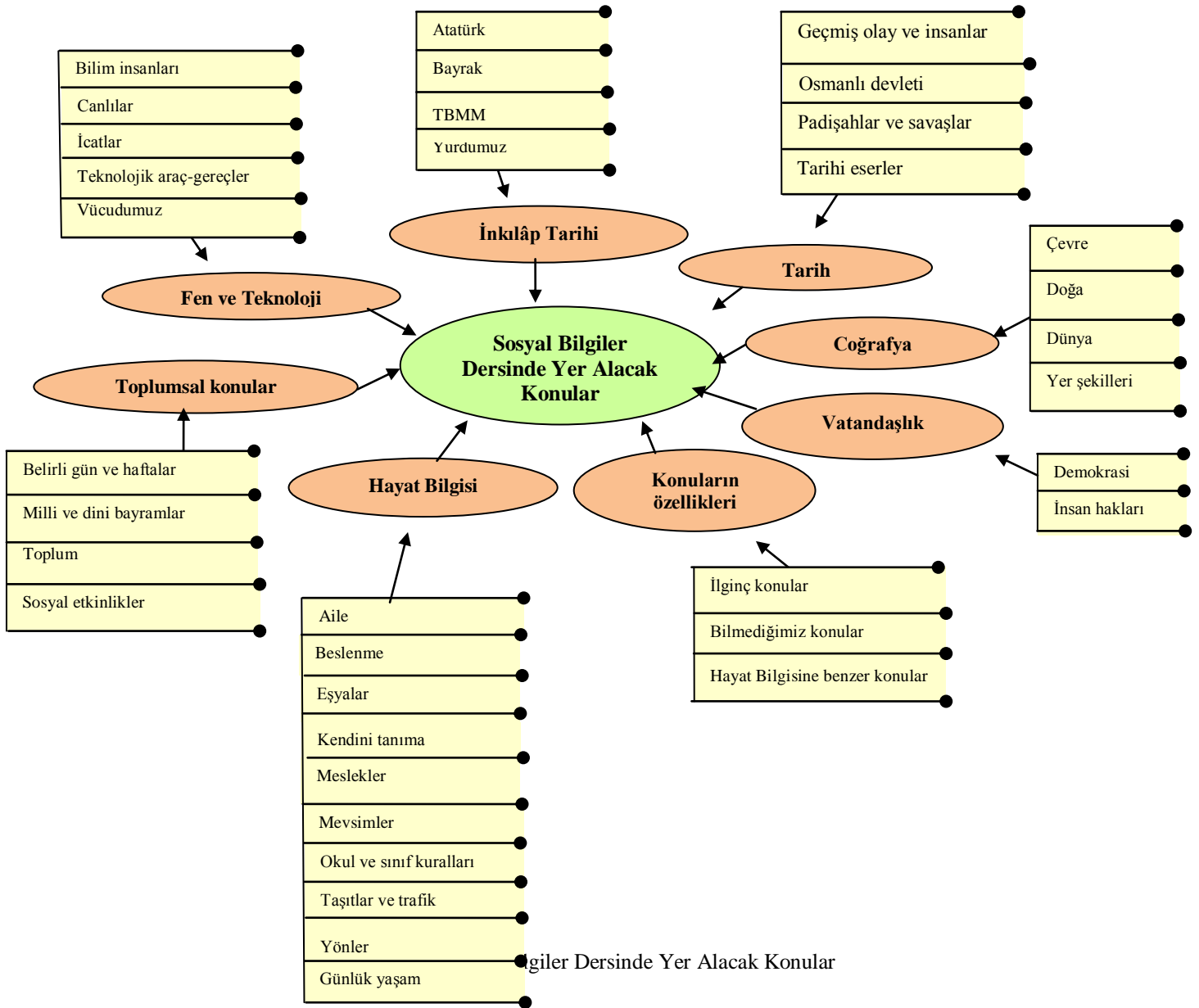
Araştırmada ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili hayalleri ile ilgili verilerin çözümlenmesi sonucunda Sosyal Bilgilerin bilgi, beceri ve değer kazandırma amaçlarının olduğu bulgusu elde edilmiştir. Nitekim, Sosyal Bilgiler öğretiminin temel amacı öğrencilere yaşama dair bilgi, beceri ve değer kazandırmaktır. Sosyal Bilgiler dersi ile etkili vatandaşlar yetiştirebilmek için öğrencilere yaşamla ilgili bilgi, beceri ve değerleri kazandırmak büyük bir önem taşımaktadır.

İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alacak Konular

İlköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili hayallerini anlatırken Sosyal Bilgiler dersinde yer alabileceğini düşündükleri konulardan söz etmişlerdir. Daha önce Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili bilgi sahibi olmayan ilköğretim öğrencilerine göre Sosyal Bilgiler dersinde Fen ve Teknoloji, İnkılâp Tarihi, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Hayat Bilgisi kapsamında düşünülebilecek konular yer alacaktır. Ayrıca, toplumsal konular da Sosyal Bilgiler dersinde yer alabilecek konulardır. Üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde yer alacağını düşündükleri konuları sıralamakla birlikte, konuların özellikleri ile ilgili görüş de belirtmişlerdir.

İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerine göre Sosyal Bilgiler dersinde yer alacak konular ile ilgili veriler Şekil 3’te görülmektedir.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler bir yıl sonra alacakları Sosyal Bilgiler dersinde daha çok Hayat Bilgisi dersinde gördükleri konulardan aile konusunun işleneceğini düşünmüşlerdir. Öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinde ailenin yanı sıra beslenme, meslekler, mevsimler, yönler, taşıtlar ve trafik, okul ve sınıf kuralları, kendini tanıma, günlük yaşam gibi Hayat Bilgisi dersinde ele alınan konuların işleneceğini belirtmişlerdir.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler Sosyal Bilgilerde Hayat Bilgisi konularına benzer konuların işleneceğini belirtmişlerdir. Hayat Bilgisi dersinin hem Sosyal Bilgiler hem de Fen ve Teknoloji konularını kapsamı nedeniyle öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde işleneceğini düşündükleri konular arasında Fen ve Teknoloji konularından söz etmişlerdir. Öğrenciler Fen ve Teknoloji kapsamında düşünülecek bilim insanlarının, icatların Sosyal Bilgiler dersine konu olacağını hayal etmektedir. Bu konu ile ilgili görüşlerini bir öğrenci “*Sosyal Bilgiler dersinde bilim adamlarını öğreneceğiz. Örneğin elektrik üzerinde çalışan bilim adamlarını işleyeceğiz. Elektrik ilk olarak hangi yılda kullanıldığını, elektriğin önemini, Edison’un elektrik üzerinde kaç yıl çalıştığını öğreneceğiz.*” biçiminde açıklamıştır. Yine öğrenciler Fen ve Teknoloji konuları kapsamında düşünülebilecek canlıların, teknolojik araç-gereçlerin, vücudumuzun Sosyal Bilgiler konuları arasında olduğunu belirtmişlerdir.

İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerine göre Sosyal Bilgiler dersinde İnkılâp Tarihi konu alanı kapsamına giren Atatürk, Bayrak, TBMM, yurdumuz konuları işlenecektir. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin tamamına yakını Atatürk'ün Sosyal Bilgiler dersinin konuları arasında olacağını belirtmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde Atatürk konusunun işleneceğini düşünen bir öğrenci “*Atatürk hakkında her şeyi öğrenmek istiyorum.*” diyerek düşüncelerini aşağıdaki dörtlük ile ifade etmiştir.

*Atatürk'ü seviyorum Atatürk'ü,
Atatürk ile ilgili her şeyi bilmek istiyorum.
Tanımak istiyorum Atatürk'ü,
Atatürk'ü seviyorum Atatürk'ü.*

Araştırmada öğrenciler geçmiş olay ve insanların, Osmanlı Devleti'nin, padişahlar ve savaşların, tarihi eserlerin Sosyal Bilgiler dersinde işlenecek konular arasında bulunduğunu belirtmişlerdir. Bir öğrenci “*Sosyal Bilgiler dersinde eskiçağlardaki yaşamı öğreneceğiz. Eskiçağlarda insanların ne yedikleri, ne giydikleri, insanların adları, ne kadar yaşadıkları, insanların şekli, insanların yeni hali ile eski hali arasındaki farklar, hepsi Sosyal Bilgiler kitaplarında yazılıdır.*” diyerek Sosyal Bilgiler dersinde geçmiş insanların konu olarak ele alınacağını belirtmiştir. Daha önce Sosyal Bilgiler dersine ilişkin bilgi sahibi olmayan öğrenciler Sosyal Bilgiler ile tarih konuları arasında da bağ kurmuşlardır. Bir öğrenci Sosyal Bilgiler dersinde tarih ile ilgili konuların işleneceğini “*Şimdiye kadar tarihi eserleri pek görmedik. Ama inşallah dördüncü sınıfta Sosyal Bilgiler dersinde görürüm. Bana göre tarihi eserleri öğrenmek büyük bir duygudur. Dördüncü sınıf olduğumda bu duyguyu yaşayacağım için çok mutluyum.*” biçiminde açıklamıştır.

Sosyal Bilgilerin çeşitli sosyal bilimlerden oluşması araştırmadaki öğrencilerin sosyal bilimler içinde yer alan coğrafya ile Sosyal Bilgiler dersi arasında ilişki kurmasına neden olmuştur. Üçüncü sınıf öğrencileri, Sosyal Bilgiler dersinde çevre, doğa, dünya, ülke, yeryüzü konularının işleneceğini hayal ettiklerini belirterek sosyal bilimlerden coğrafyaya vurgu yapmışlardır. Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya konularının işleneceğini belirten bir öğrenci “*Yeni illeri, yeni ülkeleri, ülkelerin başkentlerini, çevreyi ve doğayı daha iyi öğreneceğim.*” diyerek Sosyal Bilgiler dersindeki coğrafya konularına örnekler vermiştir.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi ve insan hakları konularının ele alınacağını hayal ettiklerini söyleyerek Sosyal Bilgiler dersi ile vatandaşlık arasında ilişki kurmuşlardır. Sosyal Bilgiler ve vatandaşlık konuları arasındaki ilişkiyi bir öğrenci “*Demokrasiye ilgi duyduğum için Sosyal Bilgilerde demokrasi konusunun olmasını isterim. Tüm hayatımız boyunca bize gerekli olacak insan haklarını bize bu ders anlatacak.*” biçiminde açıklamıştır.

İlköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinin konuları arasında belirli gün ve haftaların, milli ve dini bayramların, toplumun, günlük yaşamın, sosyal etkinliklerin yer alacağı ile ilgili düşüncelerini, hayallerini belirterek Sosyal Bilgiler dersinin konuları arasında toplumsal konuların bulunduğunu vurgulamışlardır. Bir

öğrenci “*Sosyal Bilgiler dersi yaşamımızda olan şeylere örnek verir. Günlük yaşamımızda nasıl davranacağımızı anlatır, yaşamayı öğretir.*” diyerek Sosyal Bilgiler dersinin günlük yaşama yönelik bir ders olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Bilgiler ile ilgili hayallerinde Sosyal Bilgiler dersinde yer alacak konular bulunmakla birlikte, bu dersin konularının özellikleri ile ilgili düşünceleri de bulunmaktadır. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde Hayat Bilgisi dersindeki konulara benzeyen konuların işleneceğini, ilginç ve bilmedikleri konuların ele alınacağını hayal etmektedirler. Sosyal Bilgiler dersinin Hayat Bilgisi dersinin devamı biçiminde olduğunu, Hayat Bilgisi ile Sosyal Bilgiler dersinin benzerliğini bir öğrenci “*Sosyal Bilgiler Hayat Bilgisi dersinin daha geniş olabilir, daha uzun yazılmış, hatta aynı bile olabilir. İkiz kardeş gibi.*” biçimindeki görüşleri ile açıklamıştır.

Araştırma kapsamındaki bir öğrencinin aşağıdaki şiiri, ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde yer alacak konular ile ilgili hayallerini ortaya koymaktadır.

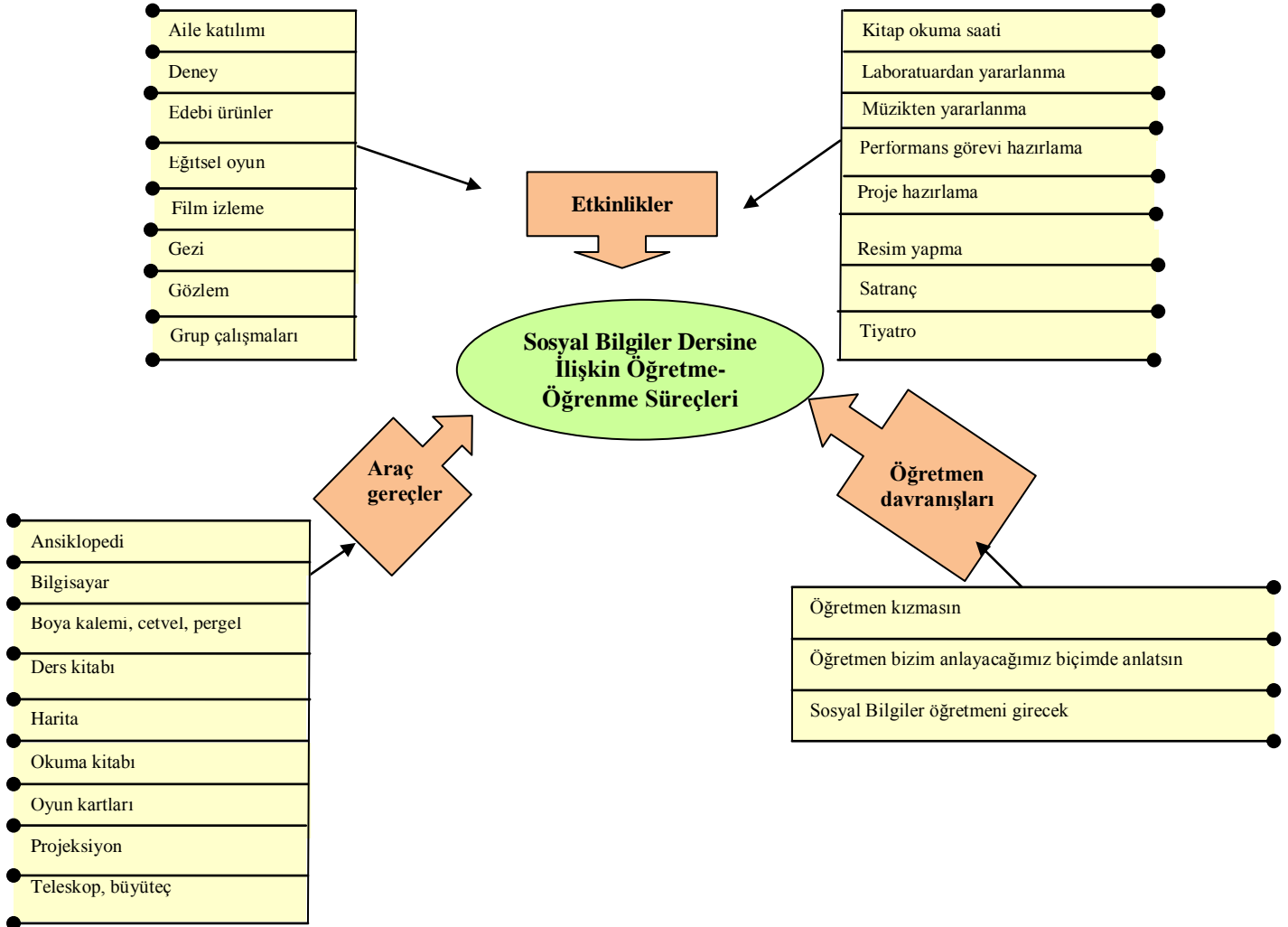
*Sosyal Bilgiler dersi,
Öğretir bize her şeyi.
Atatürk’ü, ailemizi,
Hayatımızı, canımızı.
Tarihi yerleri gezmiş gibi olur
Uçarız gökyüzünde
Hayatımızı öğreten odur bizlere,
Sosyal Bilgiler dersi.*

Bilindiği gibi, Sosyal Bilgiler öğretiminin içeriği çeşitli sosyal bilim disiplinlerinden oluşmakta, Sosyal Bilgiler çeşitli sosyal bilimlerin kesişim alanı olarak açıklanmaktadır. Bu çalışmada da ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde işlenebilecek konuları hayal ederken tarih, coğrafya, vatandaşlık gibi sosyal bilim disiplinlerinden söz etmişlerdir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim programlarında Hayat Bilgisi dersinin devamı niteliğindedir. Hayat Bilgisi dersinde, Sosyal Bilgiler ile birlikte fen ve teknoloji konuları da yer almaktadır. Araştırmadan elde edilen verilere göre ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinin Hayat Bilgisi dersine benzeyeceğini düşünmektedir. Bu durumda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde fen ve teknoloji konularının yer alacağını hayal etmeleri beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Öğretme-Öğrenme Süreçleri

İlköğretim öğrencileri Sosyal Bilgiler dersine dair hayalleri ile ilgili yazdıkları metinde Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştireceğini düşündükleri etkinliklerden, kullanacakları araç-gereçlerden ve Sosyal Bilgiler dersindeki öğretmeninden söz ederek Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerindeki öğretme-öğrenme sürecini ortaya

koymuşlardır. Öğrencilerin hayallerinde yer alan Sosyal Bilgiler dersindeki öğretme-öğrenme süreçleri ile ilgili araştırma bulguları Şekil 4'te görülmektedir.

Şekil 4. Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretme-Öğrenme Süreçleri

İlköğretim öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde en çok deney çalışmalarının yapılacağını ve bu derste laboratuardan yararlanılacağını düşünmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde deney yapılacağını düşünen bir öğrenci “Benim hayal ettiğim Sosyal Bilgiler dersinde deney yapılır. Deneyin sonunda nasıl bir sonuç çıkardığımızı ve düşüncelerimizi açıklarız.” biçiminde görüşlerini açıklayarak Sosyal Bilgiler dersinde deneylerden yararlanmanın sonuç çıkarma ve düşünme becerisi geliştirmeye katkı sağlayacağını belirtmiştir.

Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde şiir, öykü, bilmece, masal gibi edebi ürün çalışmalarının yapılacağını düşündüklerini belirterek Sosyal Bilgiler ile Türkçe arasındaki ilişkiye; müzik, resim, tiyatro ile ilgili çalışmalar

gerçekleştirileceğini belirterek Sosyal Bilgiler ile sanat arasındaki ilişkiye dikkat çekmişlerdir. Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılabilceğini belirten bir öğrenci “*Bir hikâye, masal ya da şiir yazılsın, onunla ilgili sorular sorulsun, bilmeceler söylensin, atasözleri okunsun. Bu ders biraz da Türkçe dersi olsun.*” biçiminde görüşlerini açıklamıştır. Yine eğitsel oyunlar oynama, geziye gitme, grup çalışmaları yapma, kitap okuma çalışmaları gerçekleştirme ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştireceklerini hayal ettikleri etkinlikler arasındadır. Bu etkinliklerle ilgili görüşlerini bir öğrenci “*Karagöz ve Hacivat’ı canlandırmak, konu ile ilgili filmler izlemek, sınıfça bir kamp yapıp kendimizi nasıl koruyacağımızı öğrenmek isterim.*” biçiminde açıklamıştır. İlköğretim öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde aile katılımının sağlanacağı çalışmalar yapılacağını, projeler, performans görevleri hazırlayacaklarını ve film izleme saatlerinin olacağını düşünmektedir.

Araştırmaya katılan ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde daha çok boya kalem, oyun hamuru, cetvel, oyun kartları gibi basit araç-gereçlerin kullanılacağını düşünmektedir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak kitapları ders kitapları, okuma kitabı ve ansiklopedi biçiminde sıralamışlardır. Yine harita, projeksiyon, bilgisayar ilköğretim öğrencilerinin hayallerinde Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak araç-gereçler arasındadır. Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak araç-gereçlere ilişkin görüşlerini bir öğrenci “*Projeksiyon ile çizgi film, belgesel izleyelim, harita ile konuları daha iyi öğrenelim. Boya kalemleri ile boyama, oyun hamurları ile şekiller yapalım.*” biçiminde açıklamıştır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerden kimileri Sosyal Bilgiler dersinde teleskop ve büyütecin kullanılacağını düşünmektedir. Öğrencilerden biri bu görüşünü aşağıdaki şiirle açıklamıştır.

Teleskop, büyüteç, bilgisayar

İsterim Sosyal Bilgiler dersinde.

Ansiklopedi okuyup

Bilgiler öğrenmek isterim.

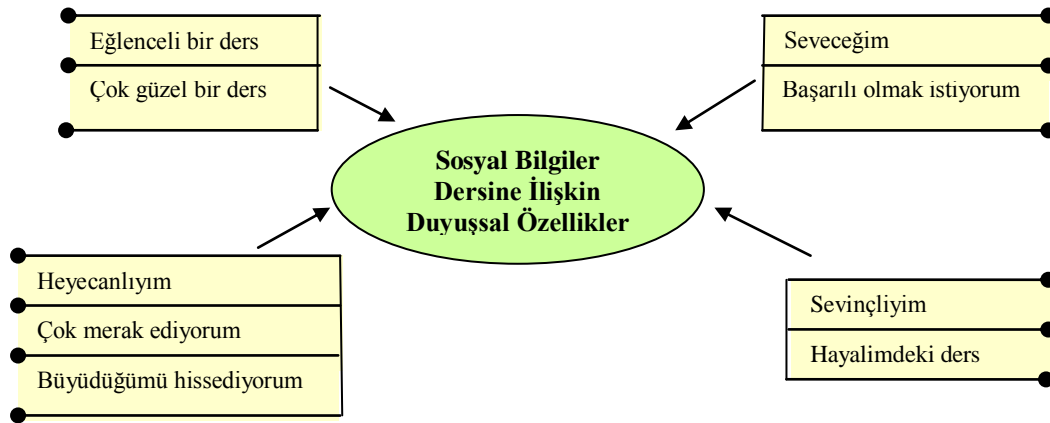
İlköğretim öğrencileri Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerini yazarken öğretme-öğrenme sürecinin öğelerinden biri olan öğretmene ilişkin düşüncelerini açıklamışlardır. Buna göre öğrenciler öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersini kendi anlayacakları biçimde anlatmasını ve öğretmenlerin kendilerine kızmamasını istemektedirler. Sosyal Bilgiler dersine Sosyal Bilgiler öğretmeninin gireceğini belirten öğrencilerden biri görüşlerini “*Artık kendi öğretmenimizi daha sık göremeyeceğiz. Çünkü Sosyal Bilgiler dersine başka bir öğretmen girecek, bize yepyeni şeyler öğretecek.*” biçiminde açıklamıştır.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler Sosyal Bilgiler ile ilgili hayallerini açıklarken Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilecek etkinliklerden, kullanılacak araç-gereçlerden ve öğretmen davranışlarından söz etmişlerdir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde öğrenci merkezli çeşitli etkinliklerle birlikte Türkçe ve sanatla ilgili etkinliklerin gerçekleştirileceğini hayal ederek Sosyal Bilgilerin disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alınması gereğine dikkat çekmiştir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde eğlendirici çalışmalar yapabilmek için boya

kalemi, oyun hamuru gibi basit araç-gereçlerin kullanılacağını düşünmektedirler. Bununla birlikte öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde belgesel ve film izlemek üzere projeksiyon, harita; bilgi içerme özelliği nedeniyle ansiklopedi gibi araç-gereçlerin de kullanılacağını hayal etmektedirler. Ayrıca öğrenciler güvenli ve olumlu bir sınıf ortamında bulunmak istediklerinden Sosyal Bilgiler dersindeki öğretmen davranışlarından söz etmişlerdir.

İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Duyuşsal Özellikleri

Araştırma kapsamında yer alan ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri ayrıntılı bilgiye sahip olmadıkları Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu duyuşsal özelliklere sahiptirler. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine olan duyuşsal özellikleri Şekil 5'te görülmektedir.

Şekil 5. Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Duyuşsal Özellikler

Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinin eğlenceli, çok güzel bir ders olacağını ve bu dersi seveceklerini belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler dersine ilişkin olumlu tutumlara sahip olan bir öğrenci Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumunu “Ben bu dersi bilmediğim halde bu dersin eğlenceli ve güzel bir ders olduğunu düşünüyorum. Bu ders hayattaki en güzel ders olabilir.” biçiminde ifade etmiştir. Yine öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde başarılı olmak istediklerini, bu dersi alacak olmaktan heyecan duyduklarını, bu dersi merak ettiklerini, bu dersle birlikte büyüdüklerini hissettiklerini ifade etmişlerdir. Kimi öğrenciler Sosyal Bilgilerin hayallerindeki ders olduğunu belirtmişlerdir. Bir öğrenci Sosyal Bilgiler dersine ilişkin merakını “Sosyal Bilgiler bence hayata daha yakın olmalıdır. Bu yüzden Sosyal Bilgiler dersinin nasıl bir ders olduğunu, bu derste hangi konuların işleneceğini çok merak ediyorum.” biçiminde açıklamıştır.

Araştırmaya katılan ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri ders ile ilgili henüz yeterince bilgi sahibi olmadan Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili olumlu duygu, düşünce ve tutumlara sahiptir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin

olumlu duyuşsal özelliklere sahip olması Sosyal Bilgiler dersinin kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi ve bu dersten beklenen başarının artması için önemli bir etmen olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İlköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hayallerinin belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda, öğrencilerin hayallerine ilişkin Sosyal Bilgiler dersinin amaçları, Sosyal Bilgiler dersinde yer alacak konular, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin öğretim-öğrenme süreçleri, Sosyal Bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özellikler temaları elde edilmiştir. Sosyal Bilgiler, sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı içeriği disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan, bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirme amacı taşıyan bir öğretim programıdır (Öztürk, 2006). Bu araştırmada da öğrenciler bu dersle ilgili hayallerini açıklarken programın amaç, içerik ve öğretim-öğrenme süreci öğeleri ile ilgili açıklamalar yapmışlardır. Öğrencilerin programın öğeleri altında açıklamalar yapmaları bir dersi hiç tanımayan öğrencilerin bir dersi bilimsel olarak ortaya koymaları bakımından önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Araştırmada öğrenciler Sosyal Bilgilerin bilgi, beceri ve değer kazandırma amaçları olduğu yönünde açıklamalar yazmışlardır. Doğanay (2004) Sosyal Bilgilerin sosyal ve bireyle ilgili bilimlerin yöntem ve içeriğinden yararlanarak bireyin fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içerisinde disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değer ve inançlarla donatılmış, düşünme becerilerine sahip vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edinen bir çalışma alanı olarak açıklamakta ve Sosyal Bilgilerin bilgi, beceri ve değer kazandırma amaçlarına vurgu yapmaktadır. Bu araştırmada elde edilen bulgular paralelinde NCSS (1994), Michaelis ve Garcia (1996), Barth ve Demirtaş (1997) tarafından Sosyal Bilgiler dersinin bilgi, beceri ve değer kazandırma amaçları olduğu belirtilmiştir. Ross (2006) da Sosyal Bilgilerin öğrencilere toplumsal yaşama etkin katılım için sahip olmaları gereken bilgi, beceri ve değerleri kazandırma özelliği ile önemli bir ders olduğunu belirtmiştir.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler, bu ders yoluyla çok bilgi kazanacaklarını ve yeni bilgiler edineceklerini belirterek Sosyal Bilgiler dersinin bilgi kazandırma amacından söz etmişlerdir. Sosyal Bilgilerin bilgi kazandırma amacına ilişkin olarak Aykaç (2007) Sosyal Bilgilerin öğrencilerin toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarını ve iyi bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerini sağladığını, NCSS (1994), ve Michaelis ve Garcia (1996) Sosyal Bilgilerin Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimlerin alanlarına ve güncel sorunlara ilişkin bireylerin ve toplumun gereksinim duyduğu bilgileri ürettiğini belirtmiştir. Zhao ve Hoge (2005) yaptıkları araştırmada öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde geçmişle ilgili bilgiler öğrendikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinin teknoloji kullanımı, araştırma, düşünme, yaratıcılık, iletişim, kendini yönetme, okuma-yazma gibi çeşitli beceriler kazandırdığını belirterek Sosyal Bilgiler dersinin beceri kazandırma amacını açıklamışlardır. Aykaç (2007) yaptığı araştırmada öğretmenlerin Sosyal Bilgiler

programının öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiğini düşündüklerini ortaya koymuştur. Ogle, Klemp ve McBride (2007) tarafından, Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarından biri öğrencilere okuma becerileri kazandırarak eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek olarak açıklanmıştır. Nitekim, Türkiye’de uygulanan Sosyal Bilgiler programında bu araştırmadan elde edilen sonuçlara paralel olarak Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, iletişim, araştırma, karar verme, girişimcilik, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma gibi çok çeşitli beceriler kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla sevgi, saygı, dayanışma, arkadaşlık, temizlik, tutumluluk, sorumluluk, hoşgörü değerlerini kazanmayı beklemektedirler. Keskin (2008) yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretim programlarında değer eğitime yer verildiğini, Ayva (2010) öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinden sonra daha saygılı olmaya başladıklarını belirterek Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitime dikkat çekmişlerdir. Günümüzde uygulanan Sosyal Bilgiler programında bu araştırmada öğrencilerin belirttiği sevgi, saygı, hoşgörü, sorumluluk, temizlik gibi çeşitli değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Araştırmada yer alan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde yer alabilecek konuları Fen ve Teknoloji, İnkılâp Tarihi, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Hayat Bilgisi kapsamında düşünülebilecek konular olarak açıklamışlar, toplumsal konuların da, Sosyal Bilgiler dersinde yer alabilecek konular olduğu belirtmişlerdir. Araştırma kapsamındaki ilköğretim üçüncü sınıf öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde yer alacağını düşündükleri konuları sıralamakla birlikte, konuların özellikleri ile ilgili de görüş belirtmişlerdir. Araştırmada öğrenciler özellikle Sosyal Bilgiler ile Hayat Bilgisi dersinin konularının benzerliğini vurgulamışlardır. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin üç yıldır Hayat Bilgisi dersi işliyor olmaları, dördüncü sınıftan itibaren de Hayat Bilgisi dersinin devamı niteliğinde Sosyal Bilgiler dersinin işleneceğini düşünmeleri nedeniyle bu beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmada yer alan öğrencilerle aynı biçimde Şimşek (2005)’te Hayat Bilgisi dersini, Sosyal Bilgiler ve Fen ve Teknoloji derslerinin temellerinin oluşturulduğu önemli bir ders olarak açıklayarak Hayat Bilgisi ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki ilişkiyi belirtmiştir. Bununla birlikte MEB (2005) tarafından “Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin 4. ve 5. sınıf programlarında yer alan Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji derslerine temel oluşturabilecek bilgiler kazandırılacaktır.” açıklaması yapılmaktadır.

Bu araştırmada öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde işlenecek konuları hayal ederken çeşitli sosyal bilimler hatta fen ve teknoloji ile ilgili konulardan söz etmişlerdir. Yaşar ve Gürdoğan Bayır (2010) yaptıkları çalışmada öğrencilerin Sosyal Bilgileri Atatürk, Tarih, Coğrafya ile ilişkilendirdiği sonucuna ulaşmışlardır. NCSS (1994) Sosyal Bilgilerin çok disiplinli ve disiplinlerarası bir alan olması nedeniyle Sosyal Bilgileri tarih ya da coğrafya gibi tek bir disiplin olarak tanımlamanın çok zor olduğunu belirtmiştir. MEB (2004) de Sosyal Bilgileri, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan bir ders olarak açıklamıştır.

Araştırmaya katılan ilköğretim öğrencileri Sosyal Bilgiler dersi öğretme-öğrenme süreçlerine ilişkin olarak Sosyal Bilgiler dersinde yer alacak etkinliklerden, kullanacakları araç-gereçlerden ve Sosyal Bilgiler dersindeki öğretmen davranışlarından söz etmişlerdir. İlköğretim öğrencileri Sosyal Bilgiler dersinde en çok deney çalışmalarının yapılacağını ve bu derste laboratuardan yararlanılacağını düşünmektedir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde şiir, öykü, bilmece, masal gibi edebi ürün çalışmalarının yapılacağını düşündüklerini belirterek Sosyal Bilgiler ile Türkçe arasındaki ilişkiye; müzik, resim, tiyatro ile ilgili çalışmalar gerçekleştirileceğini belirterek Sosyal Bilgiler ile sanat arasındaki ilişkiye dikkat çekmişlerdir. Öztürk ve Otluoğlu (2002) Sosyal Bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının, duyuşsal davranış özellikleri kazanmayı anlamlı derecede artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Eğitsel oyunlar oynama, geziye gitme, grup çalışmaları yapma, kitap okuma çalışmaları gerçekleştirme ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştireceklerini hayal ettikleri etkinlikler arasındadır. MEB (2004) Sosyal Bilgiler dersinde bulmaca, dramatizasyon, gözlem gezileri, grup çalışmaları, önem sırasına koyma gibi birçok yöntem ve tekniğin kullanılabilceğini belirtmiştir. Demir (2007) gözlem gezilerinin ilköğretim düzeyindeki öğrencilere somut deneyimler yaşatması açısından önemli olduğunu ifade etmiştir. Bunlara ek olarak Çaycı ve diğerleri (2007) de araştırmalarında Sosyal Bilgiler dersinde işbirliğine dayalı çalışmaların daha etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde daha çok boya kalem, oyun hamuru, cetvel, oyun kartları gibi basit araç-gereçlerin kullanılacağını düşünmektedir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak kitapları ders kitapları, okuma kitabı ve ansiklopedi olarak sıralamışlardır. Yine harita, projeksiyon, bilgisayar ilköğretim öğrencilerinin hayallerinde Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak araç-gereçlerdir. Akbaba (2009) da Sosyal Bilgiler öğretiminde görsel materyallerin kullanılmasının öğrencilerin ilgilerini çekeceğini belirtmiştir. Sosyal Bilgiler dersinde resim, fotoğraf, karikatür, minyatür ve gazetelerden yararlanma öğretme-öğrenme sürecini daha zengin ve nitelikli bir hale getirecektir.

Araştırmaya katılan öğrenciler öğretmenlerinin onlara kızmaması gerektiğini ve konuları onların anlayacağı biçimde anlatmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda öğrenciler Sosyal Bilgiler dersine Sosyal Bilgiler öğretmenin gireceğini düşünmektedirler. İpşir (2002) öğrencilerin derslerde sıkılmaması için öğretimin onların düzeyine uygun olması gerektiğini belirtmiştir. Farklı sınıf düzeyinde yapılan başka bir araştırmada Görgeç ve Tahta (2005) öğrencilerin ders anlatılırken kendilerinin anlayabileceği düzeyde anlatılması gerektiğini ve öğretmenlerden sevecen ve hoşgörülü olmalarını istedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırma kapsamında yer alan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersine ilişkin duyuşsal özelliklerini dersi çeşitli açılardan niteleyerek eğlenceli, güzel ve hayallerindeki ders biçiminde açıklarken; kendi duygularını da sevinçli olma, merak etme, başarılı olma biçiminde belirtmişler, dersi seveceklerini ve büyüdüğünü hissettiklerini ifade etmişlerdir. Alkış ve Güleç (2006) 'in yaptıkları araştırmada ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik olumlu tutumlar sergiledikleri ve dersi olumlu buldukları sonucuna ulaşmıştır. Yaşar ve Gürdoğan

Bayır (2010) ise öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini eğlenceli bulduklarına ilişkin sonuçlar ortaya koymuşlardır. Ancak, Zhao ve Hoge (2005) yaptıkları araştırmada öğrencilerin çoğunluğunun Sosyal Bilgiler dersini sıkıcı buldukları sonucunu elde etmişlerdir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak, Sosyal Bilgiler hakkında yeterince bilgi sahibi olmayan öğrencilerin hayallerinde yer alan Sosyal Bilgiler ile gerçekte var olan Sosyal Bilgiler arasında benzerlikler olduğu söylenebilir. Ancak, öğrencilerin beklentilerine yanıt vermek ve Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarını artırmak bir başka deyişle Sosyal Bilgiler öğretimini geliştirmek için Sosyal Bilgiler programının ve uygulamalarının öğrencilerin hayallerine uygun hale getirecek çalışmalar yapılabilir.

Araştırmada elde sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- Öğrencilerin ilköğretimin ilk yıllarından itibaren Sosyal Bilgiler dersine ilişkin hazırbulunuşluk düzeylerini, tutumlarını ve merak düzeylerini artırmak üzere Hayat Bilgisi dersinden yararlanılmalıdır.
- Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin düzeylerini göz önünde bulundurarak öğrenci merkezli, eğlendirici ve eğitici etkinlikler düzenlemeli ve araç-gereçlere yer verilmelidir.
- Sosyal Bilgiler dersi ile Türkçe, Müzik, Görsel Sanatlar, Fen ve Teknoloji dersleri arasındaki ilişkilendirmeler artırılmalıdır.
- Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde iletişim, empati gibi beceriler; hoşgörü, sevgi, saygı gibi değerler kazandırmak üzere öğretmenlik davranışları ile öğrencilere model olmalıdır.
- Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerin beklentilerine yanıt verme, gereksinimlerini karşılama durumlarını belirlemek, algılardaki Sosyal Bilgiler ile var olan Sosyal Bilgileri karşılaştırmak amacıyla nitel ve nicel araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Akbaba, B. (2009). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Kullanımı, (284-316), (Editör: Mustafa Safran), *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Alkış, S. ve Güleç, S. (2006). "The Opinion of Primary School Students on Social Studies Course" *İlköğretim Online*, 5-1, (7-22).

Angela, T. (2011). "A Constructivist Approach To New Media: An Opportunity To Improve Social Studies Didactics" *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 11, (185-189).

Anıl, D. ve Deveci, H. (2007). "Öğrenci Anekdotlarına Göre Toplumsal Yaşamda Sosyal Bilgiler", 1. Ulusal İlköğretim Kongresi, 15-17 Kasım 2007, Ankara.

Aykaç, N. (2007). "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri" *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, (46-73).

Deveci, Gürdoğan Bayır (2011). Hayallerdeki Sosyal Bilgiler: İlköğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Algıları, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4 s: (9-28)

Ayva, Ö. (2010). Sosyal Bilgiler Öğrenme Öğretme Süreci İle İlgili Öğrenci Görüşleri, *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*. 10.02.2011 tarihinde <http://www.icone.org/FileUpload/ks59689/File/58.pdf> adresinden alınmıştır.

Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmetöncesi Öğretmen Eğitimi.

Çaycı, B.; Demir, M. K.; Başaran B. ve Demir, M. (2007). “Sosyal Bilgiler Dersinde İşbirliğine Dayalı Öğrenme İle Kavram Öğretimi” *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15-2, (619-630).

Demir, M. K. (2007). “Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Gözlem Gezisi Yöntemini Uygulama Durumları” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5- 2, (323-341).

Doğanay, A. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretimi, (16-44), (Editör: Cemil Öztürk ve Dursun Dilek), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (4. Baskı), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Duplass, J. A. (2007). “Elementary Social Studies: Trite, Disjointed, and in Need of Reform?” *The Social Studies*, 98-4, (137-144).

Farris, P. J. (2004). *Elementary and Middle School Social Studies An Interdisciplinary, Multi Cultural Approach*. New York: McGraw Hill Companies.

Görgen, İ. ve Tahta, H. (2005). “Liselerde Matematik Öğretimi Sürecindeki Öğretmen Davranışları İle Öğrenci Beklentilerinin Karşılaştırılması” *Milli Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 33-166.

Hodder, I. (2000). The Interpretation of Documents and Material Culture, 703-715, (Eds.: N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln), *Handbook of Qualitative Research* (Second edition), United Kingdom: Sage Publications.

İpşir, D. (2002). “Sınıf Yönetiminde Öğrencilerle Sağlıklı İletişim Kurabilmenin ve Olumlu Sınıf Ortamı Yaratmanın Rollerini” *Milli Eğitim Dergisi*, (153-154).

Kan, Ç. (2010). “Sosyal Bilgiler Dersi ve Değerler Eğitimi” *Milli Eğitim Dergisi*, 187, (138–145).

Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkiliğinin Araştırılması*, Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

MEB. (2004). Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Programı. *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı*, 10.08.2010 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=viewdownload&cid=74&min=20&orderby=titleA&show=10 adresinden alınmıştır.

MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (4. ve 5. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Merriam, S. B. (1998). *Qualitative Research and Case Study Applications in Education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Michaelis, J. U. and Garcia, J. (1996). *Social Studies for Children A Guide to Basic Instruction* (Eleventh edition). Boston: Allyn and Bacon.

Mindes, G. (2006). *Teaching Young Children Social Studies*. USA: Greenwood Publishing Group.

NCSS (1994). *Expectations of Excellence: Curriculum Standards for the Social Studies*. Washington, DC: National Council for the Social Studies.

Ogle, D., Klemp, R. ve McBride, B. (2007). *Reading Social Studies Texts. Building Literacy In Social Studies*. USA: ASCD.

Öztürk, C. (2006). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış, (1-31), (Editör: Cemil Öztürk), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (2. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yazılı Edebiyat Ürünlerini Ders Aracı Olarak Kullanmanın Duyuşsal Davranış Özelliklerini Kazanmaya Etkisi" *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, (173-182).

Ross, E. W. (2006). The Struggle for Social Studies Curriculum, (265-282), (Editör: E. W. Ross), *The Social Studies Curriculum Purposes, Problems, and Possibilities*, New York: State University of New York Press.

Sharma, T. C. (2002). *Modern Methods of Teaching Social Studies*. New Delhi: Sarup&Sons.

Social Studies 11: United States History and Government. (n.d). The New York State Education Department, Albany.

Sözer, E. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinin Tanımı, Kapsamı ve İlköğretim Programındaki Yeri, (41-55), (Editör: Şefik Yaşar), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şimşek, A. (2006). İlköğretim Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Neler Olmalıdır?, 15. Eğitim Bilimleri Kongresi. 10.02.2011 tarihinde [www.acikarsiv.gazi.edu.tr/ dosya/cocuklaragoresosyalbilgiler.doc](http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/dosya/cocuklaragoresosyalbilgiler.doc) adresinden alınmıştır.

Şimşek, S. (2005). *Örnek Olaya Dayalı Öğretimin İlköğretim Hayat Bilgisi Dersinde Akademik Başarıya ve Öğrenmede Kalıcılığa Etkisi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Wade, R. C. (2007). *Social Studies For Social Justice*. Amsterdam: Teachers College Press.

Yaşar, Ş. ve Gürdoğan Bayır, Ö. (2010). “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Bakış Açısıyla Sosyal Bilgiler” *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5 -3, (1213-1225).

Zevin, J. (2007). *Social Studies for the Twenty-First Century*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Zhao, Y. ve Hoge, J. D. (2005). “What Elementary Students and Teachers Say about Social Studies ” *Social Studies*, 96-5, 216-221.